

AGNIESZKA FEDOROWICZ

Dobór i zasady opisu skrótów i skrótowców w *Wielkim słowniku języka polskiego**

1. Ustalenia terminologiczne i zarys problematyki

Rezultatem skracania wyrazów, zestawień, nazw wielowyrazowych w języku są skrócenia, które określa się mianem skrótów i skrótowców. Oba te terminy są różnie definiowane w literaturze językoznawczej. Przytoczmy tu tylko niektóre z definicji.

Słownik ortograficzny języka polskiego terminu *skrót* używa dla skróconych pojedynczych wyrazów, natomiast terminem *skrótowce* określa skrócone poszczególne grupy wyrazowe. Według autora słownika — „Przez skrótowce rozumiemy zespolenie skrótów poszczególnych wyrazów wchodzących w skład nazwy wielowyrazowej” (SOJP: 131). W związku z tak sformułowaną definicją do skrótowców zaliczone zostały również jednostki odnoszące się do nazw pospolitych, np. *cdn.* (*ciąg dalszy nastąpi*), *itd.* (*i tak dalej*), *itp.* (*i temu podobne*), *br.* (*bieżącego roku*), *bm.* (*bieżącego miesiąca*), *jw.* (*jak wyżej*), *lp.* (*liczba porządkowa, liczba pojedyncza*), *nb.* (*notabene*), *np.* (*na przykład*), *tj.* (*to jest*), *tzn.* (*to znaczy*), *tzw.* (*tak zwany*), *śp.* (*świętej pamięci*), *ww.* (*wyżej wymieniony*). Redaktor słownika M. Szymczak zaznacza, że skrótowce tego typu czytamy zwykle jako całe wyrazy.

W podobny sposób termin *skrótowiec* definiuje EWJP: „skrótowce są to wyrazy (rzeczowniki) powstałe przez skrócenie wyrażenia dwu lub więcej wyrazowego”. Termin *skrót* nie został w tej pozycji zdefiniowany. Takie samo stanowisko prezentują Jodłowski i Taszycki w *Słowniku ortograficznym i prawidłach pisowni polskiej* (1973): „skrótowcami nazywamy łącznie pisane połączenia kilku skrótów; składają się one zwykle z początkowych liter kilku wyrazów” (cyt. za: Młodyński 1974: 408).

Według powyższych definicji różnica między skrótem a skrótowcem miałaby charakter ilościowy (Młodyński 1974: 408). Jeżeli skrącamy graficznie jeden wyraz (*dr.*, *prof.*), mamy do czynienia ze skrótem, a jeżeli dwa lub więcej (np. *m.in.*, *itd.*, *itp.*)

---

* Praca naukowa finansowana ze środków na naukę w latach 2007–2012 jako projekt rozwojowy (R 17 004 03).

ze skrótowcem. W inny sposób interpretują różnicę między skrótami a skrótowcami tacy badacze, jak A. Markowski, J. Młodyński, P. Müldner-Nieckowski, J. Podracki i Z. Saloni.

Przyjrzyjmy się, jak definiuje te pojęcia A. Markowski:

Skrót jest to litera lub połączenie kilku liter pochodzące z często używanych i znanych wyrazów, stosowane w piśmie do zapisywania tych wyrazów, ale odczytywane w formie pełnego wyrazu, który zastępują w tekście pisany (SPP: 1742).

Skrótowce są swoistą klasą derywatów utworzonych z kilkuwyrazowych nazw instytucji, przedsiębiorstw, firm, urzędów, organizacji, stowarzyszeń itp. przez odcięcie pewnych składników całej nazwy. W języku polskim skrótowce składają się z początkowych liter, głosek lub pierwszych sylab nazw wyjściowych (rozwinętych). Derywaty te funkcjonują w polszczyźnie mówionej i pisanej (SPP: 1744).

W podobny sposób postrzega różnicę między skrótami a skrótowcami P. Müldner-Nieckowski (por. WSSS: 8).

Jak zaznacza Z. Saloni i in. (SGJP: 51) —

Skrótowiec bezpośrednio jako wyraz odnosi się do jakiegoś elementu zewnętrznego (z tzw. rzeczywistości pozajęzykowej), natomiast skrót odnosi się do jakiegoś wyrażenia językowego i dopiero pośrednio ma odniesienie zewnętrzne. Skrótowiec funkcjonuje więc na prawach elementu językowego, skrót natomiast jest substytutem takiego elementu.

W niniejszym opracowaniu podane terminy będą używane w powyższym rozumieniu.

Posługiwanie się konstrukcjami abrewiacyjnymi staje się w języku coraz częstsze. P. Müldner-Nieckowski podkreśla fakt, że w polskich tekstach znajdują się setki tysięcy, a może nawet miliony skrótów i skrótowców, form pośrednich i wyrazów od nich tworzonych. Wciąż powstają nowe jednostki, a stare zanikają. W związku z tym istnieje trudność utworzenia wyczerpującego zbioru takich jednostek.

W ostatnich latach ukazały się dwie ważne publikacje leksykograficzne dotyczące skrótów i skrótowców. Pierwsza to publikacja o charakterze poradnika językowego, która zawiera 4500 haseł — *Słownik skrótów i skrótowców* (Podracki 1999), w którym znalazły się najważniejsze i najbardziej typowe skróty i skrótowce — też dawne, ale przede wszystkim nowe. Największą liczbę haseł stanowią hasła polskie, natomiast hasła obce zostały uwzględnione w mniejszym zakresie. Poradnik dostarcza informacji ortograficznych, fonetycznych i gramatycznych, które są cenną wskazówką, jak posługiwać się skrótami zgodnie z zasadami poprawności, jakie obowiązują w języku polskim.

Drugą publikacją jest *Wielki słownik skrótów i skrótowców* (Müldner-Nieckowski 2007), który stanowi niezwykle obszerny zbiór haseł. Różni się ona od poprzedniej nie tylko objętością, ale przede wszystkim tym, że nie podaje wymowy, odmiany ani składni skrótowców, a jedynie ich rozwiązania i ewentualnie tłumaczenie nazw obcych, a także daty przy skrótowcach, których desygnaty już nie istnieją. W doborze haseł autor kierował się zasadą frekwencyjności, uwzględnił jednostki występujące w tekstach publi-

cystycznych, kulturalnych, edukacyjnych, historycznych, technicznych i reklamowych, zrezygnował natomiast z podawania tych jednostek, które występują w tekstach bardzo specjalistycznych. Rozmiar leksykonu (74 370 skrótów i skrótowców, występujących w tekstach w latach 1974–2006) świadczy o niezwyklej ekspansji skrótów i skrótowców na całym świecie. Coraz większe upowszechnianie się tych jednostek w języku mówionym i pisanym powinno zostać odzwierciedlone przy opracowaniu WSJP. Objasnienia skrótów i skrótowców są konieczne nie tylko dla użytkowników ojczystego języka, ale również dla obcokrajowców.

Skróty pojawiają się w tekstach polskich od dawna, najpierw w rękopisach, a następnie w księgach drukowanych. Były to najczęściej takie skrócenia, jak np.: *etc.* (*et cetera*), *nb.* (*notabene*), *PS* (*postscriptum*), *śp.* (*świętej pamięci*), *JKM* (*Jego Królewska Mość*). Skróty jako elementy pochodne od wyrażenia podstawowego nie wymagają podawania w ich opisie leksykograficznym wymowy (w odróżnieniu od skrótowców), a jedynie rozwinięcia, tj. podania jednostki, od której dany skrót pochodzi. Skróty należy odczytywać jako całe wyrazy, ewentualnie wyrażenia (wyjątek stanowią: *itepe*, *itede*, *etcetera*, które funkcjonują w języku również jako wyrazy i z tego względu mogą stanowić osobne hasła w słowniku). Skróty, jak podkreśla Z. Saloni (SGJP: 141–142), odpowiadają różnym elementom języka. Jedne są formami wyrazowymi, np. *czyt.* (*czytaj*), *zob.* (*zobacz*), *p.* (*patrz*), czy wyrażeniami o charakterze frazeologicznym, np. *itd.* (*i tak dalej*), *itp.* (*i tym podobne*), *jw.* (*jak wyżej*). W tych wypadkach skrót ma jedno rozwinięcie niezależnie od kontekstu. Inne skróty można interpretować jako różne formy tego samego leksemu, np. skrót *prof.* (podobnie: *dr*, *mgr*, *kpt.*, *JW* — *Jaśnie Wielmożny* (*Wielmożna*), *JM* — *Jego Magnificencja* i inne) przy nazwisku Kowalski znaczy: *profesor Kowalski*, ale z *prof. Kowalskim* — znaczy: *z profesorem Kowalskim*.

Istnieje wiele wypadków, kiedy skracanie różnych jednostek leksykalnych przynosi ten sam rezultat, mamy wtedy do czynienia z homonią, np. skrót *przyp.* może być skrótem leksemu *przypadek* lub leksemu *przypis*, a skrót *przew.* może być skrótem leksemu *przewodniczący* albo *przewodnik*.

Z. Saloni (SGJP: 142) dzieli skróty na dwa typy: skróty konkretnych wyrażen oraz skróty leksemów. Do skrótów wyrażen autor zalicza formy czasownikowe (odpowiednie), np. *zob.* (*zobacz*), *zm.* (*zmarł*, *zmarła*); formy rzeczownikowe (odpowiednie), np. *b-cia* (*bracia*), *oo.* (*ojcowie*); określenia rzeczownika w ustalonej formie, np. *h.c.* (*honoris causa*), *ds.* (*do spraw*); dopełniacz rzeczowników, np. *rez.* (*rezerwy*), *bryg.* (*brygady*), *Oss.* *Ossol.* (*Ossolińskich*); dłuższą frazę nominalną w dopełniaczu, np. *rb.* (*roku bieżącego*), *bp.* (*błogosławionej pamięci*); przysłówki, np. *b.* (*bardzo*), *wł.* (*włącznie*); przyimki, np. *ok.* (*około*), *wg.* (*według*); spójniki, np. *np.* (*na przykład*), *pt.* (*pod tytułem*); elementy kończące, np. *itp.* (*i tym podobne*), *itd.* (*i tak dalej*); skróty pomocnicze, np. *cdn.* (*ciąg dalszy nastąpi*), czy odesłanie do księgi biblijnej. Natomiast wśród skrótów leksemów autor wyróżnia rzeczowniki (większość), w tym: miano (po liczbie), np. *cm* (*centymetr*), przedimki, np. *dr* (*doktor*), *bp* (*biskup*), oraz przymiotniki, np. *b.* (*były*), *ang.* (*angielski*).

Częste są wypadki, kiedy ten sam leksem lub wyrażenie może być skracane na kilka sposobów, np. *czasownik* — *czas.*, *czasow.*; *katolicki* — *kat.*, *katol.*; *krakowski*

— *kr.*, *krak.*; *prasłowiański* — *psl.*, *prasl.*, *pseudonim* — *ps.*, *pseud.* W pisowni skrótów szczególną rolę pełni kropka, której istnienie lub brak rozstrzyga o znaczeniu skrótu, np. *t.* — *tona*, ale *t.* — *tom*, *tempo*, *tenor*. Użycie wielkich liter również ma decydującą rolę przy odczytywaniu skrótu, np. *N.T.* (*NT*) — *Nowy Testament*, ale *nt.* — *na temat*, *pt.* — *pod tytułem*, *piątek*, ale *P.T.* — *pleno titulo* ‘z pełnym tytułem’.

Za istotną cechę skrótu (skrótu graficznego w odróżnieniu od skrótownca) J. Młodyński (1981) uważa jego funkcję metajęzykową, tzn. fakt, że nie informuje on bezpośrednio o rzeczywistości, ale odsyła do pełnego wyrazu lub wyrażenia. Natomiast skrótowniec może odsyłać do nazwy pełnej, ale również częściej staje się bezpośrednim określeniem desygnatu (bez odsyłania do nazwy rozwiniętej), jego funkcja metajęzykowa istnieje obok funkcji językowej. Im bardziej skrótowniec traci swoją funkcję metajęzykową, tym bardziej się leksykalizuje i staje się elementem języka.

Z. Saloni (SGJP: 51), wskazując na brak ostrej granicy między skrótem a skrótowncem, twierdzi, że często używane skróty przechodzą w naturalny sposób do kategorii skrótownców. Uważa, że np. *LO* (*liceum ogólnokształcące*) funkcjonowało dawniej jako skrót, a obecnie jest skrótowncem. Przykładem na przechodzenie jednostek z jednej kategorii do drugiej są jednostki: *itp.*, *itd.*, *etc.*, które funkcjonują już w języku mówionym jako *itepe*, *itede*, *etcetera*, czy też skróty *p.o.* (*pełniący obowiązki*), *k.o.* (*kulturalno-oświatowy*), *c.o.* lub *CO* (*centralne ogrzewanie*), które też są czytane jako: *pe-o*, *ka-o*, *ce-o*.

Skrótownce zaczęły się upowszechniać w języku polskim od początku XX wieku i stają się coraz bardziej ekspansywne we współczesnym języku. Dotyczy to zarówno skrótownców rodzimych, jak i pochodzenia obcego. Konieczna jest znajomość współczesnych skrótownców, takich jak np.: *ABS*, *ADHD*, *CD*, *e-mail*, *FIFA*, *GPS*, *PIT*, *PIN*, *UEFA*.

J. Młodyński (1981) wskazuje, że w momencie kiedy przestaje się odczytywać skróty graficzne jako pełne wyrazy, a graficzne elementy skrótu zaczyna się traktować jako odpowiedniki elementów języka mówionego (sylaby, głoski), wtedy skrót graficzny zaczyna funkcjonować jako skrót językowy, czyli skrótowniec.

W znakomitej większości skrótownce są rzeczownikami, które się odmieniają, wchodzą w związki składniowe, część z nich tworzy wyrazy pochodne. Większość z tych rzeczowników to nazwy własne, które odnoszą się do obiektów jednostkowych (wyjątek stanowią np. *LO*, *PKS*, *AIDS*). Dla opisu leksykograficznego skrótownców niezbędne jest podanie: wymowy, akcentu, informacji fleksyjnej (często występują dwie możliwości odmiany), informacji składniowej, formy zapisu (małymi lub wielkimi literami, z kropką lub bez kropki), często informacji o dziedzinie, jakiej dotyczą.

Niektóre skrótownce, podobnie jak skróty, są jednostkami wieloznacznymi, np. *AK* — 1. *Akcja Katolicka* 2. *Armia Krajowa*; *AR* — 1. *Akademia Rolnicza* 2. *Armia Radziecka* 3. ang. *Agency Reuter* (*Agencja Reutera*).

Skrótownce podobnie jak skróty mogą mieć różne warianty — pisane wielkimi lub małymi literami, np. *PANAM* lub *Pan Am*, *ECU* lub *ecu*, *CPLiA* albo *Cepelia*.

2. Skróty i skrótowce w wybranych słownikach

Przyjrzyjmy się, w jaki sposób opisują skróty i skrótowce wybrane słowniki. W *Collins Cobuild English Language Dictionary* zostały uwzględnione zarówno skróty, jak i skrótowce. Skrócenia te są opisywane jako ‘abbreviation’, ‘written abbreviation’ albo informacja o tym, że jednostki te są skröceniami, jest pomijana. Pobieżna obserwacja artykułów hasłowych wskazuje na różne niekonsekwencje. Hasła skrótów, np.:

a/c is written abbreviation for **account**.

acc. is an abbreviation for **account**.

M, m /ɛm/, **Ms, m's**.

2 m is a written abbreviation for ‘metres’ or ‘metre’ EG...3.5 *m*.

3 m or **M** is a written abbreviation for the number million. EG...£ 56*m*... ...1.2 *m* barrels a day.

4 M or **m** is also an abbreviation for other words such as ‘minutes’, ‘married’, ‘male’, and ‘masculine’. [...]

mają w definicjach podane rozwinięcia skrótów, natomiast hasła będące formami rozwiniętymi tych skrótów, tj. **account, metre, million, minutes, married, male, masculine**, nie mają w definicjach podanych skrótów ani odsyłaczy do haseł będących skrótami.

Hasła skröceń, np. **a.m., p.m.**, zamiast rozwinięcia podają jedynie definicje, ponieważ skröcenia te nie są używane w postaci rozwiniętej, są więc już skrótowcami, np.

a.m. is used to refer to a particular time in the morning, between midnight and noon [...].

W poniższych artykułach hasłowych skröceń podawane jest ich rozwinięcie i definicja, natomiast hasła, które są rozwinięciami tych skröceń są hasłami odsyłcowymi. W odrębnej kolumnie, tak jak w wypadku innych jednostek leksykalnych w słowniku, podawana jest informacja gramatyczna, a także np. informacja o użyciu skröceń.

DC is used to refer to an electric current that always flows in the same direction; an abbreviation for ‘direct current’

N UNCOUNT:USU

BEFORE N

Direct current. see **DC**.

Mr /mɪstə/. 1 **Mr** is used before a man’s name when you are speaking or referring to him; it is the written abbreviation for ‘Mister’ [...]

N IN TITLES

Mister /mɪstə/ 1. see **Mr**

W innych hasłach, np. **PE, PT**, podaje się zarówno wymowę, rozwinięcie skrótowców, dodatkowo w odrębnej kolumnie oprócz informacji gramatycznej — informację semantyczną. W tym wypadku hasła skrótowców i hasła będące formami rozwiniętymi tych skrótowców mają zarówno osobne definicje, jak i informację gramatyczną.

PE /pi: i:/ is a lesson in which school children do physical exercises or take part in physical games or sports; an abbreviation for ‘physical education’. EG... *We had two lessons of PE a week.*

N UNCOUNT

= PT

PT /pi: ti:/ is the same as physical training. EG...*a PT instructor*.

N UNCOUNT

= PE

physical education consists of children at school doing physical exercises and playing physical games and sports.

N UNCOUNT

= PE, PT

physical training is the same as physical education; a rather old-fashioned expression.

N UNCOUNT

Hasła skrótowców od nazw własnych, np.:

AA /ei ei/ 1. AA is the British motoring organization that helps members when their cars break down; an abbreviation for ‘Automobile Association’. **2. AA** is organization that helps people who are suffering from alcoholism or who have given up alcoholic drinks for medical reasons; an abbreviation for ‘Alcoholics Anonymous’.

nie odsyłają do haseł, które są formami rozwiniętymi tych skrótowców, gdyż haseł takich nie ma.

W SJPDor nie ma osobnych haseł skrótów i skrótowców. Ze względu na to, że w słowniku zrezygnowano z podawania nazw własnych, nie znalazły się w nim również skrócenia utworzone od tych nazw. Skrótowce podawane są sporadycznie w definicjach haseł głównych, np. w hasle **armia** skrótowce zostały zamieszczone po terminach w nawiasie — Δ Armia Krajowa (skrót AK), Δ Armia Ludowa (skrót AL).

Dla skrótowca *PRL* nie ma odrębnego hasła, a w hasle **rzeczpospolita** podano tylko pełną nazwę *Polska Rzeczpospolita Ludowa*.

W definicjach haseł oznaczających pierwiastki chemiczne typu: *cynek, ołów, potas* konsekwentnie podawane są symbole (skrót) tych pierwiastków (wyjątek stanowi hasło **wodór**).

W SWJPDun również nie ma osobnych haseł skrótów. W niewielkim zakresie występują w podznaczeniach, np. w hasle **a** w znaczeniu **5**. ‘skrót od ar’. Pojawiają się też niekonsekwentnie w definicjach haseł, np.:

centymetr [...] **1.** ‘setna część metra’ (skrót: cm). [...]

kilogram [...] ‘podstawowa jednostka masy równa 1000 g (skrót: kg)’. [...]

świętej pamięci ‘zwrot wyrażający szacunek wobec osoby zmarłej, używany przez chrześcijan; (skrót: śp.)’ [...]

W artykule hasłowym **i tak dalej** zamieszczono informację: ‘w tekstach pisanych skrót *itd.*’, ale brak hasła **i tym podobne (i tym podobnie)**. Natomiast występują osobne hasła:

i te de ‘wymawianiowa postać skrótu *itd.*, czasem używana w mowie zamiast pełnego wyrażenia *i tak dalej*’: *Niczego mi nie brakuje: dom, samochód i te de*.

i te pe ‘wymawianiowa postać skrótu itp., używana w mowie zamiast pełnego wyrażenia *i temu podobne, i tym podobne*’: *Rezerwacja, podróż i te pe — wszystko już załatwione.*

W hasłach **między innymi, imienia** nie umieszczono skrótów, tj. *m.in., im.*, ani w definicjach tych hasła, ani w przykładach. W hasle **na przykład** również brak skrótu w definicji, ale pojawia się on w jednym przykładzie: *To urządzenie służy do pomiaru różnych zjawisk, np. ciśnienia, temperatury, promieniowania.* Brak skrótów w hasłach: **profesor, inżynier, magister**, natomiast w hasle **doktor** skrót jest podany w definicji w nawiasie: (skrót: dr). Brak skrótów w definicjach hasła typu: **rentgen, złoty, grosz**. Konsekwentnie w wypadku hasła oznaczającego pierwiastki chemiczne typu: **cynk, ołów, potas** w definicjach można zaobserwować brak symboli tych pierwiastków (skrótów), choć symbol taki pojawił się np. w hasle **wodór** ‘pierwiastek chemiczny o symbolu H...’.

W SWJPDun w niewielkim stopniu uwzględniono hasła skrótowców (są to przede wszystkim hasła zleksykalizowanych skrótowców pochodzenia obcego, niektóre zostały opatrzone terminem *skrót*, wymowa podawana jest sporadycznie, nie podaje się również rozwinięcia skrótowca w języku, z którego został przejęty), np.:

AIDS [wym. ejts || eje] rz. *Mnż a. n ndm* ‘choroba wywołana wirusem HIV, powodującym zanik odporności organizmu na infekcje, przenoszona najczęściej poprzez kontakty seksualne oraz wprowadzanie zakażonej krwi (transfuzje, wstrzykiwanie narkotyku) do krwioobiegu zdrowego człowieka’: Zarazić się AIDS. Chory na AIDS. <ang.>

UFO rz. *N ndm* ‘nie zidentyfikowany obiekt latający, uważany przez niektóre osoby za statek kosmiczny z innej planety; latający talerz’ <ang. skrót>

VIP rz. *Mos Iiia a. I, Mc. ~pie; Im M. -y || -owie* ‘bardzo ważna osoba, najczęściej ważny polityk, wysoki urzędnik, dyplomata itp.’: Odrzutowiec miał służyć do obsługi biznesmenów po zbudowaniu luksusowego terminalu pasażerskiego dla VIP-ów na gdańskim lotnisku (Czk) <skrót ang.>

ISJP opisuje skróty w hasłach na trzy sposoby — jako: skrót nazwy, skrót wyrażenia, skrót słowa, np. **NIP** — skrót nazwy *numer identyfikacji podatkowej*, **RP** — skrót nazwy *Rzeczpospolita Polska*, **SB** — skrót nazwy *Służba Bezpieczeństwa*; **k.c.** — skrót wyrażenia *kodeks cywilny*, **KM** — skrót wyrażenia *koń mechaniczny*, **tzn.** skrót wyrażenia *to znaczy*, **tzw.** skrót wyrażenia *tak zwany*, **bdb** lub **bdb.** — skrót wyrażenia *bardzo dobry* lub *bardzo dobrze*, gdy oznacza ono ocenę szkolną; **kcal** — skrót słowa *kilokaloria*, **kB** — skrót słowa *kilobajt*, **MW** — skrót słowa *megawat*, **M** — to skrót słowa *mieszkanie*, używany w konstrukcjach *M-2, M-3* itp., **TV** lub **tv** skrót angielskiego słowa *television*, czytany jak jego polskie odpowiedniki: *telewizja* lub *telewizyjny* (nie odnotowano skrótu **TVP!**).

W ISJP informacja fleksyjna przy skrótach została podana w taki sam sposób jak przy innych leksemach: sposób odmiany został pokazany w postaci przypisu na marginesie, a formy odmiany zostały przytoczone przy hasle, zgodnie z ogólnymi zasadami, np.:

dr, D *dr.*, rzadziej *dra*, Msc *dr.*, rzadziej *drze*, Im M *dr.*, rzadziej *drzy* lub *dro-wie*, przed wyliczeniem też *dr dr*. **Dr** to skrót słowa „doktor”, czytany jako całe słowo, używany przed nazwiskiem lub imieniem i nazwiskiem. *Swego czasu byłem pacjentem dr. Żochowskiego...wywiad z dr Kowalską... ..dr dr Jan Błoński i Stanisław Zajac.*
SKRÓT ODM JAK RZ MOS LUB NDM

nt. to skrót wyrażenia „na temat”, czytany jak całe to wyrażenie, używany przed tematem wykładu, odczytu, dyskusji itp. *Koło miłośników średniowiecza zaprasza na odczyt nt. udziału kobiet w wyprawach krzyżowych.*
SKRÓT

W powyższych hasłach termin SKRÓT został uwzględniony w dodatkowej kolumnie z informacją fleksyjną. W definicji haseł skrótów podaje się informację „czytany jak całe słowo” lub „czytany jak całe wyrażenie”. Natomiast w artykułach hasłowych skrótowców nie stosuje się terminu SKRÓTOWIEC, używany jest tu również termin SKRÓT (nie w przypisie na marginesie artykułu hasłowego, ale w definicji), podaje się rozwinięcie skrótu i konsekwentnie również wymowę i informację gramatyczną, np.:

ABS [abees], D *ABS-u*, MS *ABS-ie*. Słowo także nie odmieniane. **ABS** to system przeciwdziałający blokowaniu się hamulców w samochodzie. (Skrót od niemieckiego „antiblockier System”).
RZ MRZ NL ODM/NDM

PRL [peerel], D *PRL-u*. **PRL** to skrót nazwy Polska Rzeczpospolita Ludowa. Skrót ten nie jest odmieniany w języku oficjalnym.
RZ MRZ NL ODM/NDM

PESEL [pesel] to numer identyfikacyjny obywatela umieszczony w dowodzie osobistym i w ewidencji urzędowej. Także baza danych zawierająca te numery. (Skrót nazwy Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności).
RZ MRZ NDM

W ISJP są osobne artykuły hasłowe dla skrótów: *dr*, *dr hab.*, *mgr*, *inż.*, *dag* lub *dkg*, *kg*, *kcal*, *MG*, *nr*, ale np. w hasłach **doktor**, **magister**, **inżynier** czy **dekagram**, **kilogram**, **kilokaloria**, **megawat**, **numer** brak odsyłaczy do odpowiednich haseł ze skrótami.

W ISJP nie zostały uwzględnione m.in. następujące skrótowce: *BBWR*, *KBN*, *MEN*, *NIK*, *KBWE*, *KUL*, *OBOP*, *PR*.

W USJP skróty, np. *prof.*, *inż.*, *mgr*, *dr*, podawane są konsekwentnie na końcu definicji haseł będących formami rozwiniętymi skrótów, **profesor**, **inżynier**, **magister**, **doktor**, przy informacji gramatycznej. Tak samo notowane są skróty leksemów typu: *rtg* (*rentgen*), *zł* (*złoty*), *gr* (*grosz*), oraz inne, typu *m.in.* (*między innymi*), *itd.* (*i tak dalej*). W ten sam sposób podawane są skróty obcego pochodzenia, np.:

Anno Domini <z łac.> *książk.* «w roku Pańskim, tzn. po narodzeniu Chrystusa»: Lato Anno Domini 1935 obfitowało w niezwykle wydarzenia. *wym.* anno domini • *skr.* A.D., AD.

Natomiast skróty stron świata stanowią osobne hasła, np.:

W <skr. ang. *West*> «symbol zachodu jako strony świata».

W wypadku pierwiastków chemicznych skróty (symbole) zostały umieszczone na początku definicji, np.

olów. ‘(Pb) pierwiastek chemiczny z grupy węglowców [...]’.

USJP uwzględniła również obszerny wybór skrótowców od nazw pospolitych (rodzimych i pochodzenia obcego), np. *c.o.*, *EKG*, *erka*, *rkm*, oraz od nazw własnych (rodzimych i pochodzenia obcego — nazwy państw, instytucji i organizacji krajowych i międzynarodowych), np. *IMiGW*, *PKB*, *PKO*, *RP*, *USA*, *ZSRR*, *NRD*, *NATO*, *ONZ*, *PZU*, *ZHP*, *ZUS*.

Niektóre skrótowce mają podane rozwinięcie oraz konsekwentnie wymowę i informację fleksyjną na końcu artykułu hasłowego, nie podaje się natomiast informacji o tym, że są skrótowcami, np.:

PZU «Powszechny Zakład Ubezpieczeń» Ubezpieczyć samochód w PZU. *wym.* pe-zet-u • *m a. n ndm.*;

PRL, Peerel *urz.* «Polska Rzeczpospolita Ludowa» Rząd PRL-u (Peerelu). Żyć w PRL (w PRL-u) *wym.* pe-er-el • *m I, D.* PRL-u, -u *m a. z ndm.*

Występują również takie formy zleksykalizowane, w których nie podaje się ani wymowy, ani informacji, że są skrótowcami, np.:

NIP *urz.* «numer identyfikacji podatkowej, numer podatnika używany w ewidencji podatkowej» *m IV, D.* -u, *Ms.* NIP-ie.

OBOP *urz.* «Ośrodek Badania Opinii Publicznej, instytucja, której zadaniem jest badanie opinii i preferencji społeczeństwa»: Według OBOP-u ponad połowa Polaków ma w domach magnetydy. *m IV, D.* OBOP-u, *Ms.* OBOP-ie.

PESEL *urz.* **a)** «Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności, system zawierający dane ewidencyjne stałych mieszkańców Polski (imię, nazwisko, stan cywilny, data urodzenia, adres zamieszkania)» Baza danych PESEL-u. **b)** «numer ewidencyjny wpisywany do dowodu osobistego»: W tym dowodzie brak PESEL-u. *m I, D.* PESEL-u; w zn. *b lm M.* PESEL-e, *D.* PESEL-i.

Inne jednostki, pochodzenia obcego, też już zleksykalizowane, mają podawane oznaczenie *skr.*¹, a także rozwinięcie skrótowca w języku, z którego został przejęty, np.:

HIV <skr. ang. *Human Immunodeficiency Virus* ‘ludzki wirus nabytego braku odporności’> *med.* «wirus wywołujący AIDS» *m ndm.*

PIT <skr. ang. *p(ersonal) i(ncome) t(ax)* ‘podatek od dochodów osobistych’> *urz.* «formularz, na którym składa się zeznanie podatkowe»: Na Picie brak kilku danych. Formularz PIT. Wypełnić PIT. *m IV, D.* PIT-u, *Ms.* Picie; *lm M.* PIT-y.

¹ W USJP dla oznaczenia zarówno skrótów jak i skrótowców jest używany skrót *skr.*

VAT <skr. ang. *v(alue) a(dded) t(ax)* dosł. ‘podatek od wartości dodanej’> *ekon.* «podatek od towarów i usług doliczany do ich ceny»: Od przyszłego roku węgiel oraz energia elektryczna i ciepła będą opodatkowane nowymi stawkami VAT. Opłata za minutę połączenia kosztuje złotówkę sześćdziesiąt sześć groszy z VAT-em.

wym. wat • m ndm a. m IV, D. VAT-u, Ms. Vacie, blm.

Poniższe hasła odsyłają do odpowiednich haseł, które są rozwiniętymi formami skrótowca, i tam dopiero znajduje się jego definicja.

IQ <skr. z ang. *intelligence quotient*> *psych.* «iloraz inteligencji» *p.* iloraz w zn. 2.: Miał wysoki (wysokie) IQ.

wym. aj kju • m a. n ndm.

USA <skr. ang. *U(nited) S(tates) (of) A(merica)*> *zob.* Stany Zjednoczone.

wym. u-es-a • blp ndm.

W USJP uwzględniono skrótowce historyczne, nie zostały one jednak opatrzone znakiem *skr.*, np.:

AK hist. «Armia Krajowa, konspiracyjna organizacja wojskowa działająca w okresie II wojny światowej na terenie państwa polskiego w granicach z 1939 r.»

wym. a-ka • ż a. n ndm.

NRD «Niemiecka Republika Demokratyczna, państwo w środkowej Europie, istniejące w latach 1949–1990; Niemcy Wschodnie»

wym. en-er-de • n a. ż ndm.

W USJP pominięto m.in. następujące skrótowce: *BBWR*, *KBN*, *MEN*, *PZPR*, *PPS*, *ASO*, a także skróty: *A.C.* — łac. *Ante Christum (natum)* ‘przed Chrystusem’, *ab init.* — łac. *ab initio* ‘od początku’, *a.m.* lub *A.M.* — 1. łac. *anno mundi* ‘w roku świata (tzn. liczonym od stworzenia świata)’, 2. łac. *ante meridiem* ‘przed południem’, *br.* — *bieżącego roku* i in.

3. Skróty i skrótowce w WSJP

Analiza haseł skrótów i skrótowców w wyżej wymienionych słownikach pozwala stwierdzić, że jednostki te nie zostały opisane w sposób zadowalający. Aby ujednoczyć opis wszystkich jednostek leksykalnych, w WSJP zostanie wprowadzona odpowiednia struktura artykułu hasłowego dla każdej jednostki opisu słownikowego. W związku z tym, że WSJP będzie słownikiem elektronicznym, informacje leksykograficzne będą w nim przechowywane w postaci pól i rekordów bazy danych. Przewiduje się następujące możliwe pola dla każdej jednostki leksykograficznej: WYRAŻENIE HASŁOWE, WARIANT WYRAŻENIA HASŁOWEGO, INFORMACJA O WYMOWIE, ETYMOLOGIA, INFORMACJA FLEKSYJNA, KWALIFIKATORY, DEFINICJA, RELACJE SEMANTYCZNE, INFORMACJA SKŁADNIOWA, KOŁOKACJE, PRZYKŁADY PEŁNOZDANIOWE, JEDNOSTKI NIECIAĞŁE ZAWIERAJACE WYRAŻENIA, FRAZEMY, ‘SKRZYDLATE SŁOWA’, PRZYSŁOWIA (zob. Żmigrodzki 2007: 13).

Nie wszystkie z tych pól będą konieczne do opisu poszczególnych jednostek leksykalnych. Niektóre z tych rubryk ze względu na specyfikę opisywanej jednostki pozostaną niewypełnione.

W związku z opisem skrótów i skrótowców w WSJP należałoby zatem rozstrzygnąć następujące kwestie:

- które skróty i skrótowce powinny zostać uwzględnione w WSJP? Czy podstawę doboru ma stanowić korpus?
- w jaki sposób opisywać skróty i skrótowce w WSJP?

3.1. Dobór skrótów i skrótowców

Wydaje się, że podstawę doboru skrótów i skrótowców (też obcych) powinien stanowić przede wszystkim korpus, ewentualnie uzupełniony o ekscerpcję haseł z istniejących słowników skrótów i skrótowców. Skrótowce od nazw własnych należałoby uwzględnić w podobnym zakresie jak nazwy własne. Do WSJP należałoby włączyć przede wszystkim skrótowce o dużej frekwencji, które są współcześnie używane, a zwłaszcza jednostki rodzime. Dyskusyjna jest kwestia wprowadzania specjalistycznych skrótów, a także ich zakres, np. czy należy uwzględnić specjalistyczne skróty stosowane w bibliotekarstwie, jak *s.b.n.* — *strona bez numeracji*, *b.a.* — *bez autora*, *b.w.* — *bez wydawcy*. Innym istotnym problemem jest zakres uwzględniania skrótów obcych, np. *r.c.* — ang. *ready cash* ‘zapłata gotówką (na rachunkach)’, *c.i.a.* — ang. *cash in advance* ‘płatne z góry’, *inv.* — łac. *invenit* ‘skomponował, wynalazł’, *ex lib.* — łac. *ex libris* ‘z książek’, *cresc.* — wł. *crescendo* ‘muz. wzmacniając’, *q.p.* — łac. *quantum placet* ‘med. dowolnie, ilość dowolna’, *init.* — łac. *initio* ‘na początku’. Sprawą dyskusyjną jest również opis w WSJP takich elementów, jak np. symbole pierwiastków chemicznych, np. *Pb* — *olów*, *Hg* — *rteć*, *C* — *węgiel*, czy symbole stron świata, np. *W* — ang. niem. *West* ‘zachód’.

W WSJP należałoby raczej zrezygnować z bardzo specjalistycznych skrótów, a odnotowywać jednostki często występujące w korpusie, i to zarówno rodzime, jak i obce.

Korpus jako podstawa doboru skrótów i skrótowców powinien być dokładnie analizowany, tak żeby odnotowywać na jego podstawie jednostki, które mają dużą frekwencję, ale nie te, które pojawiają się wielokrotnie w jednej publikacji.

3.2. Sposób opisu skrótów i skrótowców w WSJP

3.2.1. Skróty w WSJP

Jest oczywiste, że skróty jako elementy języka pisanego winny być uwzględniane w opisie słownikowym. Ponieważ WSJP będzie słownikiem elektronicznym, postulujemy, aby wyodrębnić w artykule hasłowym dodatkowe pole SKRÓT dla ewentualnych skrótów dla każdej jednostki leksykalnej. W tym polu znalazłyby się wszystkie skróty leksemów, które będą miały potwierdzenie w korpusie. Mogą to być takie oznaczenia, jak: *astr.* (*astronomia, astronomiczny*), *aut.* (*autorski*), *bakt.* (*bakteryjny, bakterie*), *czw.*

(czwartek), *hist.* (historia, historyczny), *hitl.* (hitlerowski), *org.* (organiczny, organizacja, organista), *przen.* (przenośnia, przenośnie), *przest.* (jęz. przestarzały), *przyd.* (przydawka), *przyyp.* (1. jęz. przypadek, przypadkowy, 2. przypis), *skr.* (1. skrót, skrótowiec, skrótowy, 2. skrytka (pocztowa)).

Wszystkie tego typu skrócenia są czytane i odmieniane jako wyrazy rozwinięte, w związku z tym nie ma konieczności podawania dla tych jednostek wymowy ani informacji gramatycznej. Natomiast osobne hasła skrótów takich leksemów będą jedynie hasłami odsyłającymi do hasel form rozwiniętych. W artykule hasłowym skrótu zostałyby wyodrębnione specjalne pole ROZWIĄZANIE SKRÓTU, w którym byłyby umieszczane formy pełne skrótów, czyli rozwinięcia tych skrótów. Pole ROZWIĄZANIE SKRÓTU odsyłałoby do wersji rozwiniętej skrótu.

Gdyby na podstawie analizy tekstów korpusowych okazało się, że jednostki leksykalne typu: *ciąg dalszy nastąpi, między innymi, i tak dalej, jak wyżej, jak niżej, na przykład, do spraw, pod tytułem, świętej pamięci, błogosławionej pamięci, wyżej wymieniony, tak zwany, bieżącego miesiąca, bieżącego roku, naszej ery, imienia, z wyjątkiem, z wyłączeniem, z domu* nie występują w formie pisanej w wersji rozwiniętej, a jedynie w formie skróconej, to skróty tych jednostek, w tym wypadku: *cdn., m.in., itd., jw., jn., np., ds., pt. śp., błp.* lub *bp., ww., tzw., bm., br., n.e., im., z wyj., z wyl., z d.* stanowiłyby odrębne hasła, bez odesłania do hasel, które byłyby formami rozwiniętymi tych skrótów, gdyż hasła takie by nie istniały.

Jeśli jednak się okaże, że jednostki te będą występować w tekstach korpusowych w formie rozwiniętej (pobieżna analiza przeglądarki Google wskazuje, że występują), powinny one stanowić osobne hasła z wypełnionymi poszczególnymi polami, a wówczas skróty tych jednostek zostaną wyróżnione w dodatkowym polu SKRÓT (tak jak dla skrótów, o których była mowa powyżej). W tym wypadku hasło skrótu byłoby również hasłem odsyłającym do hasła opisującego formę rozwiniętą skrótu.

Ze względu na właściwości fleksyjne takich skrótów, jak np.: *dr, nr, mgr, abp, bp, plk, mjr, kmdr*, proponujemy, aby były one opisywane w osobnych hasłach. Jednostki składające się z pierwszej i ostatniej litery słowa (wszystkie środkowe są opuszczone, np. *dr, nr*), a także te składające się z pierwszej i ostatniej litery oraz jednej ze środkowych liter, np. *mgr, abp, bp, plk, mjr, kmdr* piszemy w M.lp. bez kropki i czytamy jak pełny wyraz, natomiast w przypadkach zależnych piszemy dwoma sposobami: zaznaczając końcówki fleksyjne (*dra, drowi, drem* itp.) albo stawiając kropkę po skrócie, np. (*dr., nr., mgr.*). Kropka jest tutaj wyznacznikiem końcówek fleksyjnych. W polu FLEKSJA hasel tych skrótów powinna zostać umieszczona informacja o dwóch postaciach zapisu ich odmiany.

W artykule hasłowym skrótu w polu RELACJE SEMANTYCZNE należałoby pokazywać, o ile są, synonimy skrótów, np. w tekstach przy odsyłaniu: *p.* (*patrz*) — *v.* (łac. *vide* ‘patrz, zobacz (w tekście)’), także: *pn., p.n.* (*patrz niżej*) — *v.i.* (łac. *vide infra* ‘patrz, zobacz niżej’) oraz *pw., p.w.* (*patrz wyżej*) — *v.s.* (łac. *vide supra* ‘patrz zobacz wyżej (w tekście)’).

Szczegółowy opis wypełnienia poszczególnych pól artykułu hasłowego skrótu i skrótownca podano poniżej.

3.2.2. Skrótowce w WSJP

Skrótowce traktujemy w WSJP jak wszystkie inne jednostki leksykalne. W związku z tym będą mieć wypełnione prawie wszystkie pola artykułu hasłowego właściwe dla wyrazów pospolitych. W polu WYMOWA podajemy sposób wymawiania skrótowców. Jak podkreśla Z. Saloni (SGJP: 52), jest to jedyna grupa wyrazów, której wymowa musi być podawana systematycznie. W tym polu powinna się również znaleźć informacja o akcencie tych jednostek. W większości skrótowce w postaci hasłowej (mianownikowej) akcentujemy tak jak inne wyrazy polskie. Na ostatnią sylabę przypada akcent w wymowie skrótowców literowych, np. *PWST* [wym. *pe-wu-es-te*], oraz skrótowców mieszanych, np. *PZKol* [wym. *pe-zet-kol*], *SGPiS* [wym. *es-gie-pis*], a także skrótowców grupowych, np. *Pafawag* [wym. *pa-fa-wag*]. Natomiast formy niehasłowe skrótowców akcentujemy przeważnie na sylabie przedostatniej, np. D. *PAGARTU* a. *Pagartu*, Ms. *Pagarcie*.

Pole ETYMOLOGIA będzie wypełniane przy skrótowcach pochodzących od nazw obcych, jak *CD*, *IQ*, *VAT*, *PIT*, *AIDS*, *HIV*, *USA*. W polu tym będzie podawana informacja o pochodzeniu tych skrótowców, tzn. język, z którego zapożyczenie przeniknęło bezpośrednio, np. ang. (= z języka angielskiego).

W polu ROZWIĄZANIE SKRÓTOWCA podajemy rozwinięcie skrótowca. W wypadku skrótowców obcych podajemy również rozwiązanie skrótowca w języku, z którego został zapożyczony, np. *e-mail* (ang. *electronic mail* ‘poczta elektroniczna’), *USA* (ang. *United States of America* ‘Stany Zjednoczone Ameryki (Północnej)’).

W polu FLEKSJA zostanie umieszczony opis fleksyjny opracowany przez autorów SGJP.

Problem dwurodzajowości akomodacyjnej niektórych skrótowców będzie pokazany w polach KOŁOKACJE albo PRZYKŁADY ZDANIOWE, np. *PKP zawiesiło (albo zawiesiły) kursowanie niektórych pociągów*. *PAN była reprezentowana (albo był reprezentowany) przez profesorów*.

Jeżeli w WSJP zostanie uwzględniona rozwinięta forma skrótowca, np. hasło **Polska Akademia Nauk**, to tam też zostanie podana definicja tej jednostki. Natomiast w artykule hasłowym skrótowca **PAN** pole DEFINICJA pozostanie puste, a wypełnione zostanie pole ROZWIĄZANIE SKRÓTOWCA. Gdyby jednak w WSJP nie było hasła ‘pełnego’, w tym wypadku **Polska Akademia Nauk**, to w artykule hasłowym skrótowca **PAN** zostałyby wypełnione pole DEFINICJA i wszystkie pozostałe pola artykułu hasłowego.

Pozostałe pola artykułu hasłowego skrótowca będą wypełniane zgodnie z ogólną koncepcją słownika.

Poniżej przedstawiono strukturę artykułów hasłowych skrótów i skrótowca z uwzględnieniem pól niezbędnych do ich opisu.

Hasło SKRÓTU

Wyróżniono 3 możliwe typy hasła skrótów (w każdym z tych typów pole DEFINICJA pozostaje niewypełnione), tj.:

- A. hasła odsyłaczowe sensu stricto (tzn. hasła „puste”, które mają puste wszystkie pola, z wyjątkiem pola ROZWIĄZANIE SKRÓTU), odsyłające do haseł „pełnych”, np. hasło *i.* z odesłaniem do hasła **imię**, hasło **p. I** z odesłaniem do: **1. pan**, **2. pani**, **3. panna**, **4. punkt**, **5. piętro**, ... hasło **p. II** z odesłaniem do hasła: **1. patrz**, **2. porównaj**;
- B. hasła odsyłaczowe typu **dr**, **mgr**, **bp** (tzn. hasła, które mają puste pole DEFINICJA, a pozostałe pola artykułu hasłowego mogą mieć wypełnione), odsyłające do haseł będących rozwinięciami skrótów i definiowane w tych hasłach, tj. **doktor**, **magister**, **biskup**;
- C. hasła, które nie odsyłają do hasła rozwiniętego, gdyż takiego hasła nie ma, np. **itd.** (*i tak dalej*), **itp.** (*i tym podobne*), **br.** (*bieżącego roku*), **bm.** (*bieżącego miesiąca*), **jw.** (*jak wyżej*), **śp.** (*świętej pamięci*), **cdn.** (*ciąg dalszy nastąpi*). Ten typ będzie wymagał przeanalizowania korpusu. W wypadku dużej frekwencji form nieskróconych hasła skrótów powinny być również hasłami odsyłaczowymi typu A.

Forma hasłowa może zawierać kropkę (kropka pełni tu funkcję dystynktywną), np. *t* (*tona*), ale *t.* (*tom*), *p.* (*pan*), ale *p.* (*punkt*), wielkie i małe litery, np. *N.T.* a. *NT* (*Nowy Testament*), ale *nt.* (*na temat*), a także inne znaki, jak łącznik czy ukośnik, np. *d-ca* a. *dca* (*dowódca*), *b-cia* (*bracia*), *s-ka* a. *ska* (*spółka*), *M/s* a. *m/s* (ang. *motor ship* ‘statek motorowy’), ale *Ms.* (*miejscownik*), *MS* (*Ministerstwo Sprawiedliwości*).

TYP HASŁA	Skrót
WARIANT	Podajemy warianty ortograficzne skrótów, np. <i>jęz. językozn.</i> (<i>językoznawczy</i>), <i>prasl. prasłow.</i> (<i>prasłowiański</i>), <i>czasow. czas.</i> (<i>czasownik</i>), <i>ps. pseud.</i> (<i>pseudonim</i>). Niektóre warianty różnią się tylko obecnością lub brakiem kropki, np. <i>k.k.</i> lub <i>kk.</i> (<i>kodeks karny</i>) <i>bdb</i> lub <i>bdb.</i> (<i>bardzo dobry a. bardzo dobrze</i>), albo wielką i małą literą, np. <i>nom.</i> lub <i>Nom.</i> (<i>nominativus</i>), <i>tv</i> lub <i>TV</i> .
WYMOWA	Wymowę podajemy w wypadku niewielkiej grupy skrótów, np. <i>itp.</i> , <i>itd.</i> , <i>etc.</i> które są wymawiane też w polszczyźnie potocznej jako: <i>itepe</i> , <i>itede</i> , <i>etcetera</i> , np. <i>etc.</i> ma dwa warianty wymowy [wym. <i>etcetera</i> albo <i>et cetera</i>], też innych jednostek „z pogranicza skrótów i skrótowców”, np. <i>p.o</i> (<i>pełniący obowiązki</i>) [wym. <i>pe-o</i>], <i>k.o.</i> (<i>kulturalno-oświatowy</i>) [wym. <i>ka-o</i>], <i>c.o.</i> (<i>centralne ogrzewanie</i>) [wym. <i>ce-o</i>].
ETYMOLOGIA	Uwzględniamy informację o pochodzeniu skrótów obcych, np. <i>r.c.</i> (ang.), <i>R</i> (fr.), <i>A.D.</i> a. <i>AD.</i> (łac.), <i>v.</i> (łac.), <i>etc.</i> (łac.), <i>nb.</i> (łac.), <i>PS</i> a. <i>P.S.</i> (łac.).
PODHASŁO	W wypadku haseł typu A, np. p. : podhasło 1 — pan , podhasło 2 — pani , podhasło 3 — panna , podhasło 4 — punkt , podhasło 5 — piętro . W wypadku haseł typu B, np. dr , prof. , mgr : podhasło 1 — dr — rodzaj męski, podhasło 2 — dr — rodzaj żeński.
KWALIFIKATOR(Y) (KWAL)	Uwzględniamy kwalifikatory, np. <i>C.</i> — <i>jęz.</i> , <i>v. vide</i> — <i>książk.</i> , <i>nb.</i> <i>notabene</i> — <i>książk.</i> , <i>JWP</i> — <i>rzadk.</i> , <i>rkm</i> lub <i>erkaem</i> — <i>wojsk.</i>

ROZWIĄZANIE SKRÓTU	W tym polu umieszczamy jedynie rozwinięcie skrótu, np. <i>r.c.</i> (<i>ready cash</i> ‘zapłata gotówką (na rachunkach)’), <i>R</i> (<i>recommande</i> ‘polecony (napis na przesyłkach pocztowych)’), <i>A.D.</i> a. <i>AD.</i> (<i>Anno Domini</i> ‘roku Pańskiego’), <i>v.</i> (<i>vide</i> ‘patrz, zobacz’), <i>etc.</i> (<i>et cetera</i> ‘i tak dalej’), <i>nb.</i> (<i>notabene</i> ‘nawiasem mówiąc, prawdę mówiąc’), <i>PS</i> a. <i>P.S.</i> (<i>postscriptum</i> ‘dopisek’) <i>nb.</i> (<i>notabene</i> ‘nawiasem mówiąc, prawdę mówiąc’); <i>np.</i> (<i>na przykład</i>), <i>tj.</i> (<i>to jest</i>), <i>ozn.</i> (<i>to znaczy</i>), <i>tzw.</i> (<i>tak zwany</i>), <i>śp.</i> (<i>świętej pamięci</i>), <i>ww.</i> (<i>wyżej wymieniony</i>).
DEFINICJA (DEF)	Pole puste.
KLASYFIKACJA TEMATYCZNA	
RELACJE SEMANTYCZNE	Podajemy hiperonimy i ewentualne synonimy skrótów, np. <i>p. patrz</i> = <i>zob. zobacz</i> = <i>v. vide</i> .
FLEKSJA (FL)	Informację fleksyjną podajemy dla takich jednostek, jak np. <i>dr.</i> , <i>mgr.</i> , <i>abp.</i> , <i>bp.</i> , <i>plk.</i> , <i>mjr.</i> , <i>kmdr.</i> , które w przypadkach zależnych mają postać (z kropką) <i>dr.</i> albo końcówki deklinacji męskiej IV: <i>dra.</i> , <i>drowi.</i> , <i>drem.</i> Pole to będzie wypełniane na podstawie SGJP.
INFORMACJA SKŁADNIOWA (SKŁ)	Informacja składniowa dotyczy przede wszystkim składni rzeczownika, takich jednostek jak np. przedimki: <i>dr.</i> , <i>mgr.</i> , <i>abp.</i> , <i>bp.</i> , <i>plk.</i> , <i>mjr.</i> , <i>kmdr.</i> , <i>śp.</i> , <i>zm.</i> , które występują przed imieniem i nazwiskiem lub przed nazwiskiem.
KOLOKACJE (KOŁOK)	Podajemy kolokacje dla haseł typu C, które nie będą odsyłane do haseł pełnych, np. <i>śp.</i> , <i>zm.</i> , <i>ww.</i>
PRZYKŁADY ZDANIOWE (PRZYKŁ)	Podajemy dla haseł typu B i C, np. <i>Swego czasu byłem pacjentem dr. Żochowskiego... Wykład dr. Jana Nowaka odbył się w Collegium Novum. Rozmowa z dr. Anną Kowalską była bardzo owocna. Pogrzeb śp. Małgorzaty Kowalskiej odbędzie się we wtorek 5 lutego o godz. 15.00 na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie.</i>
UWAGI/NOTY O UŻYCIU ²	Podajemy informacje o użyciu, np. w nagłówku korespondencji: <i>WP</i> a. <i>W.P.</i> (<i>Wielmożna Pani, Wielmożny Pan</i>), <i>P</i> (<i>Pani, Pan</i>), <i>SzP</i> a. <i>Sz.P.</i> (<i>Szanowna Pani, Szanowny Pan</i>), <i>JW</i> (<i>Jaśnie Wielmożna, Jaśnie Wielmożny</i>); przed dopiskiem do listu, artykułu, np. <i>PS</i> a. <i>P.S.</i> (<i>postscriptum</i>); przed tytułem lub przed tytułem i nazwiskiem, np. <i>JM</i> (<i>Jego (Jej) Magnificencja Rektor ... , dr (doktor) ...</i>), a w przypadkach zależnych <i>dr.</i> (kropka jest wyznacznikiem końcówek fleksyjnych); skrót <i>s-ka</i> a. <i>ska</i> (<i>spółka</i>) — użycie skrótu bez łącznika możliwe tylko w mianowniku.

Hasło SKRÓTOWCA

Wyróżniono 2 typy haseł:

- A. takie jak np. PESEL, PIN, VAT, w których wypełnione są wszystkie możliwe pola, a brak odsyłacza do hasła, będącego rozwinięciem skrótowca, gdyż takiego hasła nie ma.

² Mikrostruktura WSJP została rozszerzona o pole UWAGI/NOTY O UŻYCIU.

- B. takie jak np. PAN, w których pole DEFINICJA jest puste, z odesłaniem do hasła, będącego rozwinięciem skrótowca, tj. Polska Akademia Nauk.

Forma hasłowa może zawierać wielkie i małe litery, kropkę, a także łącznik — skrótowce piszemy najczęściej wielkimi literami bez kropek. Niektóre skrótowce można pisać również małymi literami, możliwe są też dwie formy zapisu.

TYP HASŁA	Skrótowiec
WARIANT	Uwzględniamy wariant fonetyczny lub ortograficzny skrótowca, np. <i>PAGART</i> lub <i>Pagart</i> , <i>AGD</i> lub <i>agd</i> , <i>AIDS</i> lub <i>aids</i> , <i>bhp</i> lub <i>BHP</i> , <i>w.c.</i> lub <i>WC</i> .
WYMOWA	Wymowa dla skrótowców będzie podawana systematycznie. Podajemy też informacje o akcencie tych jednostek, np. <i>PKO</i> [wym. <i>pe-ka-o</i>], <i>NBP</i> [wym. <i>en-be-pe</i>], <i>PKS</i> [wym. <i>pe-ka-es</i>], <i>RP</i> [wym. <i>er-pe</i>], <i>PAN</i> [wym. <i>pan</i>], <i>PZU</i> [wym. <i>pe-zet-u</i>], <i>PIS</i> [wym. <i>pis</i>], <i>KUL</i> [wym. <i>kuł</i>], <i>PESEL</i> [wym. <i>pesel</i>]. Należy zwrócić uwagę, że występują warianty wymowy, np. <i>CD-ROM</i> [wym. <i>cede-rom</i> a. <i>s-i-di-rom</i>], <i>IQ</i> [wym. <i>i-ku</i> a. <i>aj-kju</i>], <i>PC</i> [wym. <i>pe-ce</i> a. <i>pi-si</i>].
ETYMOLOGIA	Podajemy informację o pochodzeniu skrótowców obcych, np. <i>VISA</i> (ang.), <i>e-mail</i> (ang.), <i>HIV</i> (ang.), <i>USA</i> (ang.), <i>IQ</i> (ang.), <i>VAT</i> (ang.), <i>PIN</i> (ang.), <i>PIT</i> (ang.).
PODHASŁO	Podhasła uwzględniamy w wypadku takich skrótowców, jak np. AK : podhasło 1 — Akcja Katolicka i podhasło 2 — Armia Krajowa ; PAT podhasło 1 — Polska Agencja Telegraficzna , podhasło 2 — Prasowa Agencja Telewizyjna , podhasło 3 — Papieska Akademia Teologiczna .
KWALIFIKATOR(Y) (KWAL)	Umieszczamy tak jak w wypadku innych jednostek leksykalnych, np. <i>RP</i> — <i>urząd</i> .
ROZWIĄZANIE SKRÓTOWCA	W tym polu umieszczamy jedynie rozwinięcie skrótowca, np. <i>VISA</i> (<i>VISA International Service Association</i> ‘Międzynarodowe Stowarzyszenie Obsługi Visa’), <i>e-mail</i> (<i>electronic mail</i> ‘poczta elektroniczna’), <i>VAT</i> (<i>value added tax</i> ‘dosł. podatek od wartości dodanej’), <i>USA</i> (<i>United States of America</i> ‘Stany Zjednoczone Ameryki (Północnej)’), <i>IQ</i> (<i>intelligence quotient</i> ‘iloraz inteligencji’), <i>PIN</i> (<i>Personal Identification Number</i> ‘osobisty numer identyfikacyjny’), <i>PIT</i> (<i>Personal Income Tax</i> ‘podatek od dochodów osobistych’); <i>REGON</i> (<i>Rejestr (podmiotów) Gospodarki Narodowej</i>), <i>PESEL</i> (<i>Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności</i>).
DEFINICJA (DEF)	Podajemy dla skrótowców typu A, np. <i>VISA</i> , <i>PESEL</i> , <i>AIDS</i> , <i>NIP</i> , <i>HIV</i> — pełne wersje tych leksemów nie będą odrębnymi hasłami.
KLASYFIKACJA TEMATYCZNA	Podajemy tak jak dla innych jednostek leksykalnych.
RELACJE SEMANTYCZNE	Podajemy możliwe hiperonimy; synonimy i antonimy wydają się niemożliwe.

FLEKSJA (FL)	Pole to zostanie opracowane na podstawie SGJP.
INFORMACJA SKŁADNIOWA (SKŁ)	Podajemy tak jak w wypadku innych jednostek leksykalnych.
KOLOKACJE (KOŁOK)	Podajemy tak jak w wypadku innych jednostek leksykalnych.
PRZYKŁADY ZDANIOWE (PRZYKŁ)	Np. <i>Nasz PTJ (Polskie Towarzystwo Językowe) wydał książkę. PKP zawiesiło (albo zawiesiły) kursowanie niektórych pociągów. PAN była reprezentowana (albo był reprezentowany) przez profesorów. Profesor wszedł do budynku PAN-u. Chciał się dostać do UJ-otu³.</i>
UWAGI/NOTY O UŻYCIU	Podajemy tak jak w wypadku innych jednostek leksykalnych.

4. Podsumowanie

1. Podstawę doboru skrótów i skrótowców (również tych obcego pochodzenia) do WSJP powinien stanowić przede wszystkim korpus, należy zrezygnować z bardzo specjalistycznych skrótów i skrótowców i tych o małej frekwencji.

2. Wszystkie skróty i skrótowce w WSJP będą miały osobne hasła, tzn. nie będzie wypadków, kiedy skrót pojawi się np. tylko w definicji czy tylko w przykładach w artykule hasłowym form rozwiniętych tych jednostek.

3. W artykule hasłowym skrótu zostanie uwzględnione dodatkowe pole ROZWIĄZANIE SKRÓTU, a w artykule hasłowym skrótowca — ROZWIĄZANIE SKRÓTOWCA. W polu tym będzie się umieszczać rozwinięcia skrótów i rozwiązania skrótowców.

4. Jeśli dany leksem będzie odnotowany w słowniku, tzn. będzie jednostką leksykograficzną, np. *doktor, magister, kilogram, numer, amper, ar, sinus, grosz, dolar*, to w osobnym polu SKRÓT danego rozwiniętego (pełnego) hasła należałoby również umieszczać jego skrót, np. *dr, mgr, kg, nr, A, a, sin, gr, dol.*, jeśli zostanie on poświadczony w korpusie.

5. Jeśli dane wyrażenie, np. *bieżącego roku, bieżącego miesiąca, świętej pamięci, wyżej wymieniony, na temat, na przykład, nad poziomem morza, ciąg dalszy nastąpi*, nie będzie jednostką opisu słownikowego, to skrót takiego wyrażenia, tj. *br., bm., sp., ww., nt., np., n.p.m., cdn.*, powinien stanowić odrębne hasło. Jeśli natomiast wyrażenia te będą występować w korpusie, wówczas skróty tych wyrażeń będą hasłami odsyłcowymi.

6. Skrótowce będą stanowiły odrębne artykuły hasłowe z wypełnionym polem DEFINICJA, jeśli pełna nazwa nie będzie występować w słowniku jako hasło, np. *PESEL, NIP*.

7. Skrótowce od nazw własnych będą umieszczane w słowniku w takim zakresie, w jakim znajdują się w słowniku nazwy własne, i będą również umieszczane w osobnym polu w hasle pełnej nazwy skrótowca.

³ Przykłady z SSiS.

8. Homonimia skrótów i skrótowców będzie traktowana w ten sam sposób jak homonimia innych jednostek leksykalnych.

9. Derywaty od skrótowców typu *akowiec*, *akowski* czy *AK-owiec*, *AK-owski*, *PKO-wski*, *pekaowski* przym. od *PKO*, *PKO BP* lub *pekao*; *PKS-owski*, *pekaesowski* pot. przym. od *PKS* będą stanowiły osobne hasła.

Bibliografia

- Jodłowski S., Taszycki W., 1973, Słownik ortograficzny i prawidła pisowni polskiej, wyd. VIII rozszerz., Warszawa.
- Młodyński J., 1974, Stan badań nad skrótowcami, *Poradnik Językowy*, z. 8, s. 407–416.
- 1981, Skrótowce w współczesnym języku polskim, [w:] *Współczesna polszczyzna. Wybór zagadnień*, red. H. Kurkowska, Warszawa, s. 156–186.
- Żmigrodzki P., 2005, Wprowadzenie do leksykografii polskiej, wyd. II uzup., Katowice.
- Żmigrodzki P., Bańko M., Dunaj B., Przybylska R., 2007, *Koncepcja Wielkiego słownika języka polskiego — przybliżenie drugie*, [w:] *Nowe studia leksykograficzne*, red. P. Żmigrodzki, R. Przybylska, Kraków, s. 9–21.

Słowniki

- CCELD — Collins Cobuild English Language Dictionary, ed. J. Sinclair, London–Glasgow 1990 (repr. wyd. 1987).
- EWJP — Encyklopedia wiedzy o języku polskim, red. S. Urbańczyk, Wrocław 1978.
- SGJP — Z. Saloni, W. Gruszczyński, M. Woliński, R. Wołosz, Słownik gramatyczny języka polskiego. Podstawy teoretyczne. Instrukcja użytkowania, Warszawa 2007.
- SOJP — Słownik ortograficzny języka polskiego, red. M. Szymczak, Warszawa 1986.
- SPP — Słownik poprawnej polszczyzny PWN, red. A. Markowski, Warszawa 2002.
- SS — J. Paruch, Słownik skrótów, wyd. II, Warszawa 1992.
- SSiS — J. Podracki, Słownik skrótów i skrótowców, Warszawa 1999.
- WSSS — P. Müldner-Nieckowski, Wielki słownik skrótów i skrótowców, Wrocław 2007.